

Maar wat is er nu nieuw aan? Sinds de mede door mij verzorgde uitgaven in de serie BNC en mijn dissertatie wordt de uitwendige geschiedenis van de codificatiepogingen dapper herhaald. Dat is tot daar aan toe. Zonder vermelding van voorgangers behoort dat echter niet te gebeuren. Op diverse der vraagpunten uit deze *Deliberatiën* ben ik in mijn proefschrift uitvoerig ingegaan (245-252). Mevrouw Vreeburg verwijst daar niet naar. Zij onthoudt aldus de gebruiker relevante informatie. Dat is incorrect en onbillijk. Ook in de wetenschapsbeoefening behoort te gelden *suum cuique tribuere*.

A. H. Huussen jr.

J. P. Heinrich, *Particuliere reclassering en overheid in Nederland sinds 1823* (Dissertatie Groningen 1996; Arnhem: Gouda Quint, [1996], 381 blz., f75,-, ISBN 90 387 0430 5).

Wat betreft de geschiedenis van de reclassering vertoont Nederland internationaal gezien een afwijkend beeld. De staat straffe wetsovertreders, maar particulieren zorgden voor hulp en steun. In het boek van Heinrich wordt de historie hiervan behandeld, de verhouding tussen overheid en reclassering.

Het grootste deel van de negentiende eeuw had de overheid slechts te maken met het 'Geenootschap', dat met celbezoek en onderwijs gevangenen tot betere mensen wilde maken en ex-gevangenen wilde steunen. De overheid wenste en kon toen de reclassering nog niet haar wil opleggen. De reclassering werd pas vanaf 1905 gesubsidieerd. Dit ging grote gevolgen krijgen voor de onderlinge verhouding, want wie betaalt wil zeggenschap krijgen.

Van het boek is ongeveer vier vijfde deel gewijd aan de tweede helft van de onderzochte 170 jaar, de twintigste eeuw. We zien daarin een enigszins abrupte professionalisering optreden — in de jaren vijftig en zestig — en een geleidelijke centralisering en stroomlijning van de organisatie en veranderingen in het takenpakket. Wat dit laatste betreft, de reclassering ging na de Eerste Wereldoorlog op grote schaal de rechter voorlichten, en de afgelopen tien jaar is zij uitvoerder van taakstraffen geworden. Wat ondanks alle beweging niet veranderde is het particuliere karakter van de reclassering. Het aardige van Heinrichs studie is dat hij laat zien dat dit particulier blijven mogelijk is geweest op grond van wisselende rechtvaardigingen. In de negentiende eeuw kon de reclassering particulier blijven vanwege het eigen initiatief en vooral ook de eigen financiering. Daarna leverde de levensbeschouwing van de diverse verzuilde reclasseringsverenigingen de rechtvaardigingsgrond. Vanaf de jaren zestig werd deze grond aangetast door secularisering en ontzuiling, maar kon zelfstandigheid verdedigd worden met het nieuwe professionele karakter. In de jaren tachtig en negentig gingen de begrippen dereguleren en 'sturen op afstand' die rol overnemen.

De nu definitief beslechte ideologische twisten over doelstelling en loyaliteit van de reclassering, die vooral in de jaren zeventig hoog opliepen, hebben vele meters aan de reclasseringsarchieven toegevoegd. In de jaren tachtig is door het departement van justitie met het bezuinigingsmes in de hand nogal hardhandig orde op zaken gesteld. In de huidige tijd is de reclassering haar drang tot wereldverbetering kwijt en concentreert zij zich op individuele hulp en dienstverlening aan justitie. Justitie is op haar beurt meer oog gaan krijgen voor speciale preventie, in het bijzonder door middel van niet-vrijheidsbenemende taakstraffen. De reclassering zorgt voor de uitvoering daarvan. Aldus heeft het verhaal dat Heinrich ons vertelt een goed einde gekregen, want in de onderlinge relatie is weer een zekere harmonie teruggekomen.

Met dit boek is een grondige en verantwoorde bijdrage geleverd aan de recente strafrechts-

geschiedenis. Wel blijft de indruk achter dat de gekozen probleemstelling voor wat betreft de periode voor de Tweede Wereldoorlog voor een nauw keurslijf heeft gezorgd. Doordat de auteur — wellicht om goede redenen — koos voor een beperkte invalshoek, is aanzienlijke ruimte overgebleven voor een geschiedschrijving van andere aspecten van de Nederlandse reclasering. De gekozen optiek brengt bijvoorbeeld met zich mee dat er niet veel gezegd kon worden over de negentiende-eeuwse geschiedenis van deze instelling, de overheid bemoeide zich immers toen niet intens met het Genootschap. Evenmin biedt het boek inzicht in verandering van het alledaagse reclaseringswerk, iets dat ongetwijfeld te destilleren is uit het gebruikte — en logischerwijs niet gebruikte — materiaal. Wat deden de reclascerers al die tijd nu eigenlijk met hun klanten? Wat schreven ze in hun voorlichtingsrapporten? Wat trokken de rechters zich daar van aan? Welke beelden hadden reclascerers en reclassenten van elkaar?

Een consequentie van de probleemstelling is dat de geschiedschrijving in dit boek tot halverwege de twintigste eeuw zich grotendeels beperkt tot bureaucratische problemen die weinig tot de verbeelding spreken. Maar zodra de reclasering vanaf de jaren zestig in een bijna vreseurende identiteitscrisis komt, wordt het verhaal spannend. Binnen de reclasering gaat men justitie als de grote tegenstander zien. Het wordt ideologisch moeilijk aan deze vijand nog de diensten te verlenen waarvoor men wel betaald wordt. Door de goede beschrijving van deze episode krijgt het boek in de laatste hoofdstukken een zeker dramatisch gehalte. Waardevol is het verslag dat Heinrich geeft van de koele en berekenende wijze waarop de departementsambtenaren de ongrijpbare organisatie hun wil wisten op te leggen.

S. van Ruller

A. de Lange, *J. H. Gunning jr. (1829-1905). Een leven in zelfverloochening, I, 1829-1861* (Kampen: J. H. Kok, 1995, 333 blz., f49,50, ISBN 90 242 7758 2).

Negentiende-eeuws Nederland zat stampvol theologen. Onder hen veel opvallende persoonlijkheden. J. H. Gunning jr. (1829-1905) was niet een van de minsten van hen. Niet zo zeer vanwege zijn loopbaan, want die was keurig en voorspelbaar: predikant, productief auteur, hoogleraar. Hooguit kan gezegd worden, dat Gunnings professoraat niet geheel is geworden wat ervan verwacht werd. Hij verruilde in 1890 zijn functie als kerkelijk hoogleraar te Amsterdam voor die te Leiden, maar raakte daar steeds meer geïsoleerd. Zijn synthese tussen de moderne wetenschap en het geloof der gemeente kreeg hij niet echt van de grond. Met de orthodoxie was reeds eerder verwijdering ontstaan. Abraham Kuypers heeft Gunning in 1885 volledig afgeschreven in een partijdig en malicieus maar desondanks misschien niet geheel onjuist schotschrift (een artikel in *De Standaard*) onder de titel 'De Heelen en de Halven'. Gunning, aldus Kuypers, nam genoeg met een halve waarheid omdat hij eigenlijk de wereld helemaal liefhad.

Gunning behoorde tot de ethische richting, die eind negentiende eeuw/begin twintigste eeuw even rijk was aan aanhang als aan vaagheid, variëteit en individualisme. En bovenal vuurbang voor organisatie en kerkelijke machtspolitiek: pas in 1923 erkenden de ethischen het modaliteitenkarakter van de Hervormde Kerk door zichzelf te organiseren. Van dat gezelschap was Gunning eind negentiende eeuw een invloedrijk vertegenwoordiger, niet onbegrijpelijk gezien zijn denkwijze en mentaliteit. Gunning geloofde in een synthese tussen de moderne wetenschap en het geloof.

De ethische theologie geniet sinds enkele decennia een herontdekking (en wel vooral onder Kuypers kerkelijke nazaten). Echt helemaal weg is de belangstelling voor Gunning trouwens niet geweest. Zijn omvangrijke *Leven en werken* en een paar andere biografieën bewijzen dat.